

Justus Emanuel Szalatnay: farář ve Velimi 1857 – 1910

patří do třetí generace maďarských duchovních, kteří přišli do Čech a na Moravu po vydání tolerančního patentu.

Děd Justa Emanuele, Jan Szalatnay, přišel do Moravče dne 18. prosince 1783 po ordinaci superintendentem Szalayem v Miškovci. Přes jazykové obtíže koná první bohoslužby 29. února 1874 – ve stodole. Hned se stará o církevní budovy, a tak ještě v tomtéž roce je postavena dřevěná fara. Ale syrové dřevo nevydrželo a již r. 1789 bylo nutno přední část postavit z kamene. Tento Jan Szalatnay se oženil s Lidmilou Marešovou z Kolína, sedmnáctiletou dívkou, jejíž otec, kolínský tesař a měšťan, byl v té době již mrtev. Lidmila měla svatbu ve Velimi dne 3. srpna 1783, oddavky vykonal velimský Štěpán Szeremley. Jan Szalatnay nazýval svou ženu Lydie. Této dvojici se narodilo deset dětí, z nichž Gerson se stal duchovním ve Velenicích, Jan v Moravči a Josef ve Chlebích.

Justus Emanuel je synem Jana Szalatnaye mladšího, faráře v Moravči, který se 29. listopadu 1831 oženil s Annou Poláčkovou, dcerou mlynáře z Pavlova č. II. Prvním synem byl Jan, který zemřel jako student bohosloví v r. 1856. Justus Emanuel, farář velimský a superintendent České evangelické reformované církve, se narodil jako druhé dítě 21. srpna 1834 v moravečské skromné faře. Dalším dítětem byla Žofie, pozdější manželka Karla Nagye, faráře v Semonicích. Poslední syn Benjamin se stal průmyslníkem.

Justus Emanuel Szalatnay studoval v Jihlavě a v Těšíně, bohosloví pak ve Vídni a v Bazileji. Tam byl prvním českým studentem. Ordinován byl 19. července r. 1857. Po studiích nastoupil do sboru ve Kšelicích, kde krátký čas vypomáhal faráři a senioru M. Kubešovi. R. 1857 přišel do Velimi k faráři Janu Rumlovi. Když se Jan Ruml vzdal svého úřadu, byl Justus Emanuel Szalatnay zvolen 8. května 1859 velimským farářem a instalován. To již pět let stál velimský chrám, první v Čechách vůbec, postavený vlastně bez povolení, neboť stavět chrámy s věží povoloval císařský patent až od roku 1861. V době Szalatnayově měl velimský sbor celkem 2500 duší, v samotné Velimi kolem 500.

R. 1862 se J. E. Szalatnay oženil s vdovou Annou Kulichovou. Vlastní děti neměl, ale staral se vzorně o dceru Bedřišku, pozdější manželku Dr. Čenka Duška v Kolíně, a dva syny, Václava a Zdenko Kulichovy. Také jeho neteře a synovci nacházeli na velimské faře svůj druhý domov.

Své působení založil farář Szalatnay velmi široce. Především se staral o výchovu dětí. Založil hned na několika místech nedělní školy. Kromě Velimi to bylo Předhradí, Nová Ves, Křečhoř, Cerhenice a Sokoleč. K tomu připravoval učitele a učitelky ve velimské faře. Důležitou součástí výchovy bylo i konfirmační cvičení, konalo se denně od Velikonoc a před svatodušními svátky byla konfirmace. O svatodušní neděli přistupovali již konfirmandi se svými rodiči ke stolu Páně. Také církevní školy v Předhradí (v r. 1863) a ve Velimi (1866) byly dílem Szalatnayovým. Když škola ve Velimi již nevyhovovala, byla postavena nová v r. 1784. Tato budova stojí dodnes, ovšem není majetkem sboru. V 50. letech byla vyvlastněna a později prodána. Z rozhodnutí památkářů byla na budově zachována deska s biblickým veršem: „Nabytí moudrosti dražší jest nad klenoty“ – Job 28, 18. Žel, církevní školy byly pomocí různých vlivů rušeny, ale Szalatnay se zrušení své školy ve Velimi naštěstí nedočkal. Toho roku 1913, kdy k tomu došlo, byl již tři roky mrtev. V přífařených obcích zřizoval hřbitovy, např. v Pečkách, Předhradí, Nové Vsi a Křečhoři. V r. 1889 byl rozšířen i hřbitov velimský. Protože Szalatnay byl náruživým pěstitelům včel, dětiček slunce, jak říkával, a byl i členem okresního včelařského spolku v Kolíně, osázel hřbitov medonosnými stromy a křovinami. Hřbitov byl místem jeho častých procházek a meditací.

Po zvolení seniorem čáslavského seniorátu (ve funkci setrval celkem šest období), postaral se o vytvoření dalších sborů, např. v Kolíně v r. 1869, v Přelouči r. 1887 a r. 1891 v Kutné Hoře.

Superintendentem byl zvolen r. 1889. Byla to tehdy ve velimském sboru veliká slavnost za přítomnosti mnoha farářů, církevních představitelů, zástupců světských úřadů, dokonce i princ Vilém Schaumburg – Lippe, majitel náchodského panství, byl toho 29. září 1889 ve Velimi hostem. V této funkci navštívil Szalatnay synody ve Skotsku, Anglii i Americe, kde na mnoha místech kázal nejen v českých sborech, sedmkrát byl účasten synodů vídeňských (pěti byl dokonce předsedou), a odevšad přinášel nové podněty k práci ve sboru velimském i v celé církvi v Čechách. Spolu s kolínským Dr. Čeněk Duškem a L. B. Kašparem vypracoval návrh nového církevního zřízení, který pak přednesl v Čáslavi na seniorátním shromáždění dne 20. července 1877. Avšak doba ještě asi nebyla natolik zralá, aby tento návrh byl přijat a schválen. Tzv. Čáslavské zřízení tedy nevstoupilo v platnost, pokrok se nekonal.

Také ve Velimi působil tento muž ve prospěch celé obce. Ve spolupráci se svými bratrance, Janem Pavlem a Josefem Szalatnayovými, založil cukrovar a velimskou továrnu na cikorii a cukrové výrobky, kde byl podílníkem. Ovlivnil i zřízení železniční zastávky v bezprostřední blízkosti těchto podniků.

Sbor stále zápasil s nedostatkem finančních prostředků, a tak když se hodila koupě chalupy s polnostmi, Szalatnay neváhal a nemovitost koupil. Tak i výnos z tohoto hospodářství přispíval k jeho služnému. Je známo, že Szalatnay vychoval několik desítek vikářů, které platil ze svých příjmů! Mezi vikáři, jichž bylo celkem pětadvacet, byl např. Dr. Josef Souček, pozdější synodní senior, Jaroslav Řepa, pozdější farář velimský, Josef Nešpor, farář v Chrudimi, Josef Kalda, farář v N. Městě na Moravě, ale i Holand'an Eduard Japchen a další. Mezi vikáře Szalatnayem ordinované patří např. Viktor Szalatnay, farář a senior kutnohorský, František Šustr, farář poděbradský, František Urbánek, farář na Hrubé Lhotě, Miloslav Novák, farář v Kolíně, Ladislav Juren, farář nymburský, Josef Fleischer v Libiši, Josef Čapek, farář v Třebenicích, Stanislav Čapek, farář v Praze u Salvátora a další.

Za Szalatnayova působení byla postavena nová fara, neboť stará budova byla nebezpečně poškozena. Staršovstvo opravu oddalovalo, nakonec se zřítla stěna fary a muselo se začít stavět. Ačkoli Szalatnay přivezl z Ameriky návrh na budovu fary, staršovstvo nebylo tomuto řešení nakloněno, a tak vznikla v r. 1889 současná budova. Mohla ubytovat i praktikující vikáře a měla seniorátní i superintendentní kancelář. O tom, že si Velimští svého faráře vážili, svědčí i přivítání z cesty do Ameriky. Tehdy vlály ve Velimi prapory a průvod s lampiony vezl svého duchovního z nádraží až do fary.

Posledním vikářem u J. E. Szalatnaye byl Jaroslav Řepa (6.4.1876 – 30.8.1947), který přišel na velimskou faru v r. 1906. R. 1908 se stal druhým farářem sboru a působil v něm až do smrti v r. 1947. Byl dobrým žákem svého učitele, a tak duchovní ráz sboru zůstal zachován.

Justus Emanuel Szalatnay pracoval též jako veřejný činitel v zemské radě, kde působil deset let. Byl osmnáctkrát u císaře ve Vídni. Za čtyřicetiletou práci v církvi byl odměněn záslužnou medailí a Řádem železné koruny III. stupně. Szalatnay pocházel ze zemanské rodiny, již bylo uděleno šlechtictví císařem Ferdinandem III., a to předkům Kašparu a Tomáši Szalatnayovým dne 13. února 1639 za zásluhy o vlast a krále s predikátem de Nagy Szalatna. Císař Leopold I. toto znovu potvrdil 20. ledna 1693. Ale majetku zde nebylo, prababička byla brzy vdovou a jediný její syn Jan, děd J. E. Szalatnaye, se stal duchovním v Moravě v Čechách. – Erb rodu můžeme vidět v okně apsidy velimského kostela. Tato okna Szalatnay sboru věnoval.

Szalatnay byl názorově stoupencem Masarykovy realistické strany, proto jej také Masaryk při své návštěvě ve Velimi, kde přednášel na téma „ Naše politická situace“, navštívil na faře a pobesedoval s ním. Bylo to 23. června 1901.

Jako farář vynikal Szalatnay svědeckými kázáními, pedagogickými a organizačními schopnostmi. Modlíval se za sbor i jeho členy, za církev, přátele i nepřátele. Odmítal nabídky jiných sborů a zůstával ve Velimi. V úřadě seniora a superintendenta byl přesný, důsledný a poctivý.

J.E.Szalatnay zemřel v činné službě, jak si přával, dne 30. dubna 1910. Ač byl vážně nemocen, nepředpokládal lékař tak brzký konec. Vždyť v květnu měl milý pan farář nastoupit tříměsíční dovolenou, aby si odpočinul. Avšak v neděli 1. května ozvala se z kazatelny do celého sboru smutná zvěst, kterou dotvrzoval černý prapor na věži kostela. Nejedem evangelický dům ve Velimi byl též černým praporem ozdoben.

Pohřeb se konal v úterý 3. května za účasti nesčetného počtu domácích i přespolních, školních dětí, delegací ze sborů, úřadů a spolků a 44 duchovních. Pohřební kázání na dvoře fary pronesl senior Richard Novák /r. 1870 - 1872 vikář ve Velimi/ na text Římanům 6, 20 – 23, na hřbitově promluvil moravský superintendent Dr. Ferdinand Císař na text 1. Mojžíšova 31, 48. Loučil se Viktor Opočenský, vrchní církevní rada, a požehnání udělil Dr. Čeněk Dušek. Zazpíval sbor čáslavského semináře pod vedením říd. učitele Jana Spáčila a sbor sdružení mládeže ve Velimi , který řídil říd. učitel Josef Buldra.

Při pohřbu byla vykonána sbírka pro ústav pro vdovy a sirotky po farářích, která vynesla 716 korun. Pro seminář v Čáslavi vybráno 100 korun.

Památka tohoto služebníka Božího je ve Velimi živá dodnes. Starší členové sboru vzpomínají na své rodiče, kteří byli Szalatnayovými posluchači, a připomínají si jejich vyprávění z té doby.

Není však daleko doba, kdy připomínkou zůstane jen prostý hrob na velimském hřbitově s reliéfem ušlechtilé hlavy tohoto služebníka Božího.

Justus Emanuel Szalatnay byl též velmi aktivním přispěvatelem do církevního tisku. Překládal z němčiny a angličtiny, dokonce i veršoval.

Veršovaná modlitba J. E. Szalatnaye při jeho 40. narozeninách

Věčný Bože, Otče svatý,
sláva Tobě, moc a čest,
jenž Jsi v dařích přebohatý,
milost Tvá vždy hojná jest,
proto Tvoji ctitelé
pějí žalmy veselé,
že nám mnohá dobrodiní
věrnost Tvá a láska činí.

Strážce, jehož lidu Svému
předložil Tvůj milý Syn,
slaví k blahu obecnému
svátek čtvero desítin.
Na Sionských výšinách

nosíš sluhu v šedinách.
Ty sám, Bože, k Svému dílu
dávej pomoc svou a sílu.

A až jednou berlu časnou
složí v branách věčnosti,
dejž mu patřit v tvář Svou jasnou
v neskonalé radosti.
Milost Tvá necht' odmění
kmeta věncem spasení
pro zásluhy Jezukrista
dej nám všechněm v nebi místa!

Při příležitosti 170. výročí narození J. E. Szalatnaye a 150. výročí postavení kostela ve
Velimi.

21. 8 2004

Mgr. M. Čábelová